

References

1. Bormotova, Myryna, and Kateryna Mukhina. "Research essence of the concept of financial monitoring." *Journal of economy and transport industry*, no. 50, 2015, pp. 267–275.
2. Kovalenko, Viktoriia, and Shyian, Diana. "Organization of financial monitoring in post-Soviet countries." *Actual problems of economy*, no. 5, 2012, pp. 41–49.
3. Kuryshko, Oleksandr. "Features of the system of financial monitoring in Ukraine." *Actual problems of economy*, no. 1, 2012, pp. 267–275.
4. Moskalenko, Nataliia. "Financial monitoring as a tool to combat the shadow economy." *Financial Law*, no. 4, 2010, pp. 39-42.
5. Petruk, Oleksandr, and Kateryna Levkivs'ka. "Features of the system of financial monitoring." *Herald ZSTU*, no. 2 (64), 2013, pp. 288-292.
6. Romanchenko, Oleksii. "The role of a modern bank in the fight against legalization of proceeds from crime." *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, no. 1(95), 2004, pp. 5-57.
7. "On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction." *The Verkhovna Rada of Ukraine*, www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18. Accessed 25 Yan. 2017.
8. Zvieriakov, Mykhajlo, Kovalenko, Viktoriia, and Olena Serhieieva. *Managing financial stability of banks*, Center of educational literature, 2016.
9. Horinov, Oleksandr, and Mykola Koldovs'kyi. "The role of the bank customer identification in the overall system of prevention of money laundering commercial bank." *Bulletin of Ukrainian Academy of Banking*, no. 2 (23), 2007, pp. 72-76.
10. Kovalenko, Viktoriia. "Methodological approaches to the implementation phases of financial monitoring." *Sustainable economic development*, no. 7 (17), 2012, pp. 356-360.

Рецензент:

Ткачук І.Г. - доктор економічних наук, професор, зав. кафедри фінансів ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника".

УДК 336.719

ББК 65.9(4Укр)262.6-805

Руденко З.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

Львівський навчально – науковий інститут,
ДВНЗ "Університет банківської справи",
Міністерство освіти і науки України,
кафедра банківської справи,
проспект Т. Шевченка, 9, м. Львів,
79005, Україна,
тел.: 67 708 20 24,
e-mail: zoryanarudenko@gmail.com

Анотація. В Україні проводиться реформа фінансового сектору економіки, ключовим завданням якої є зменшення обсягу готівки та збільшення безготівкового обслуговування через сучасні дистанційні канали.

У статті розглянуто теоретичні основи надання традиційних та дистанційних банківських послуг, а також зазначено їх основні ознаки. Серед дистанційних послуг, які надаються банківськими установами України основна перевага належить інтернет-банкінгу. Здійснено класифікацію послуг інтернет-банкінгу на основні та додаткові. Проаналізовано інфраструктуру безготівкових розрахунків в Україні та інших країнах, зокрема кількість банкоматів та POS-терміналів, кількість держателів платіжних карток і банків-членів карткових платіжних систем, а також банки, що мають найбільшу кількість емітованих платіжних карток

в Україні. Окремо у статті проаналізовано дистанційні канали обслуговування клієнтів Приватбанку та Ощадбанку через лідируючі місця на ринку в системі Приват24 і Ощад24. Надано рекомендації для розширення обсягу надання банками безготівкових послуг.

Ключові слова: безготівкові розрахунки, дистанційні та традиційні банківські послуги, інтернет-банкінг, платіжні картки, платіжна інфраструктура.

Rudenko Z.M.

CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF CASHLESS PAYMENTS IN UKRAINE

Lviv educational and scientific institute
Banking University,
Ministry of education and science of Ukraine,
Department of Banking,
T. Shevchenko boulevard, 9, Lviv,
79005, Ukraine,
tel.: 067 708 20 24,
e-mail: zoryanarudenko@gmail.com

Abstract. In Ukraine financial sector reform, whose main objective is to reduce cash and expand cashless payment amount by using modern remote channels, is conducted.

The article discusses the theoretical foundations providing of traditional and remote banking services and their main features. Among distance services provided by banking institutions in Ukraine main advantage belongs to Internet banking. Internet banking services were classified on main and additional. The infrastructure of cashless payments in Ukraine and other countries, including the number of ATMs and POS-terminals, the number of cardholders and member banks of card payment systems and banks, with the largest number of issued payment cards in Ukraine, were analyzed. Separately, in the article the remote customer service channels Privatbank and Oschadbank with help leading place in the market system Privat24 and Oschad24 were analyzed. Recommendations for expansion of volume of banks cashless services were given.

Keywords: cashless payments, remote and traditional banking services, internet banking, payment cards, payment infrastructure.

Вступ. Ринок банківських послуг в Україні створювався у період трансформації економіки і супроводжувався різноманітними потрясіннями та кризами в економічній, фінансовій і банківській сферах. Сьогодні банки поруч з традиційними банківськими послугами впроваджують і нові інформаційні технології, які дають змогу не лише підвищити якість послуг, а й суттєво розширити їх перелік. Останніми роками в Україні відбувався активний процес автоматизації банківської діяльності, пов'язаний насамперед із впровадженням у банківську практику технологій дистанційного обслуговування. Спостерігається стабільний позитивний тренд зростання частки безготівкових операцій – нові покоління клієнтів створюють попит на сучасні банківські сервіси. Ринок безготівкових платежів в Україні демонструє впевнене зростання: населення все частіше користується пластиковими картками при здійсненні розрахунків, збільшується кількість платежів через систему інтернет-банкінгу. Тому, більшість українських банків має стратегію розвитку безготівкових розрахунків, що сприятиме зростанню економіки та підвищить рівень прозорості розвитку сучасних сервісів і технологій. Слід зазначити, що розвитку безготівкових операцій в Україні приділяють увагу багато вітчизняних економістів та практиків. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили фахівці Національного банку України у своїх звітах та доповідях а також такі науковці, як: Шалига Т.С.[2], Огієнко В. І. та Луняков О. В [3], Батракова Т.І. та Полова А.В [8] та інші. Незважаючи на те, що існують

дослідження щодо розвитку безготівкових операцій в Україні проте, наукові та практичні пошуки у даному напрямку доцільно продовжувати.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз безготівкових розрахунків в Україні. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: дати класифікацію банківським послугам і продуктам відповідно до збільшення обслуговування клієнтів банку через дистанційні канали, а також проаналізувати розвиток платіжних інструментів та лідерів інтернет-банкінгу в Україні.

Результати. Слід зазначити, що в Україні низький рівень проникнення безготівкових розрахунків. Серед більшості розвинутих країн Україна виділяється високим показником співвідношення готівкової маси до ВВП (14,6 % у 2015 р.). Стратегічним завданням Національного банку України (НБУ), зазначеним у Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року, є підвищення рівня безготівкових платежів в Україні та скорочення обсягів готівкових розрахунків. Так, уже в процесі реалізації напрямів та виконання завдань передбачених у вище зазначеному документі, НБУ зменшено частку готівкових розрахунків і частку готівки у грошовій масі за рахунок упровадження відкритих процедур і принципів функціонування, регулювання діяльності платіжних систем в Україні та створення сприятливих умов для використання електронних платіжних засобів. НБУ створено конкурентне середовище для впровадження та використання інноваційних платіжних інструментів та сервісів [1].

Банківська послуга як ринковий товар має цілий ряд специфічних особливостей, що відрізняють її від товарів на інших ринках. Ми вважаємо, що за сьогоднішніх умов розвитку банківської системи та оголошеного курсу НБУ на розвиток безготівкових операцій, доцільно класифікувати банківські послуги на традиційні і дистанційні. До традиційних відносяться три типи операцій: депозитні; кредитні; касово-розрахункові. Традиційне банківське обслуговування має характерні ознаки, серед яких [2]:

1. Необхідність наявності стаціонарного локалізованого офісу – в залежності від рівня структурно відокремленого підрозділу це може бути офісне приміщення з різними будівничими параметрами, проте кожне із них потребує витрат на спорудження та оздоблення, утримання штату фахівців, оснащення технічними засобами та засобами безпеки, забезпечення поточними витратними матеріалами.

2. Обов'язкова фізична присутність клієнта в місці надання банківської послуги у визначений час роботи офісу, що позбавляє споживача можливості вільно та економічно витратити власний час.

3. Ризики, пов'язані з некоректною оцінкою та/або зміною оцінки прибутковості стаціонарного банківського офісу у зв'язку з неадекватною оцінкою маркетингової потужності регіонального ринку або внаслідок зміни ринкової потужності регіональної ділянки з причин активізації дій конкурентів, зміни зовнішньої інфраструктури, локального виснаження економічних потреб місцевого населення.

Дистанційне обслуговування докорінно змінює формат взаємодії зі споживачем банківських послуг, та в основу процесу переносить не продукт, а канал обслуговування. Таким чином, фокус системи банківського обслуговування переноситься на канал як технологію, що дозволяє гнучко адаптувати будь-яку банківську послугу та розповсюджувати її на масовий потік клієнта. Дистанційні послуги – це надання банківських послуг (надання банківських продуктів) на відстані, без відвідування клієнтами офісу банку, без безпосереднього контакту з працівниками банку. В Україні дистанційні банківські послуги в основному представлені послугами інтернет-банкінгу. Перелік яких останніми роками значно розширюється і на нашу думку їх умовно можна розділити на основні та додаткові (табл.1):

Таблиця 1

Класифікація послуг інтернет-банкінгу

Table 1

Classification of Internet banking services

Основні послуги	Додаткові послуги
1. Перегляд балансу картки або рахунку, (за звичай також сум відкритих депозитів або стану погашення кредитів); 2. Виписки за рахунками; 3. Платежі в межах банку; 4. Можливість здійснювати перекази на карткові рахунки інших осіб в межах банку та на рахунки в інших банках; 5. Платежі в національній валюті в межах країни; 6. Блокування картки клієнтом, наприклад, вразі викрадення або втрати.	1. Встановлення лімітів на різні види операцій (оплата через інтернет, термінал, банкомат і т.д.) з карткових та поточних рахунків, наприклад 0 (нуль); 2. Платежі в іноземні валюти; 3. Обмін валют; 4. Оплата рахунків про надані небанківські послуги (зокрема комунальні, зв'язок); 5. Придбання ваучерів передоплачених послуг (мобільні оператори, інтернет); 6. Пряме поповнення балансу SIM (USIM,R-UIM)- карти за вказаним номером телефону.

Джерело: [3]

Незалежно від типів віддаленого банкінгу, які використовуються різними банками, всі ці фінансові послуги мають ряд очевидних переваг перед традиційними банківськими методами обслуговування: цілодобовий доступ; клієнти можуть зв'язатися з банком з будь-якого місця, де є доступ до комп'ютера; миттєве підтвердження трансакцій з широким діапазоном запропонованих операцій.

Слід зазначити, що інфраструктура безготівкових розрахунків в Україні менш розвинута, ніж в країнах Європи, високе проникнення банкоматів, проте за іншими показниками (мережа POS-терміналів, кількість безготівкових операцій серед населення) країна суттєво відстає (рис.1).

Кількість банкоматів

на 1 млн. населення у 2014 р., шт.¹⁾

Кількість POS-терміналів

на 1 млн. населення, тис. шт.²⁾

Рис.1. Інфраструктура безготівкових розрахунків в Україні та інших країнах [4]

Fig.1. The infrastructure of cashless payments in Ukraine and other countries [4]

Проте, нові покоління клієнтів в Україні створюють попит на сучасні банківські сервіси, тому банки задовольняють попит новими технологіями та розвитком інфраструктури, що полегшує здійснення безготівкових трансакцій. Так, за даними НБУ станом на 01 січня 2016 року кількість учасників системи електронних платежів

порівняно з 01 січня 2015 року зменшилась на 99 установ та становила 260 учасників, з них: 127 – банки України; 104 – філії банків України; 2 – Національний банк України; 27 – Державна казначейська служба України та її органи. Це відбулось в результаті кардинальних дій НБУ при вирішенні проблем “баластів” минулого, виведення із ринку недобросовісних гравців, розкритті власників учасників фінансового сектору, за рахунок чого кількість банків зменшилась, банківський сектор став більш консолідованим та має диверсифіковану структуру – банківська система більш конкурентоспроможна та менш фрагментарна [5].

На 1 січня 2016 року кількість банків-членів карткових платіжних систем становила 98 (77,2% від загальної кількості), що обслуговували 43 млн. клієнтів банків (рис.2).

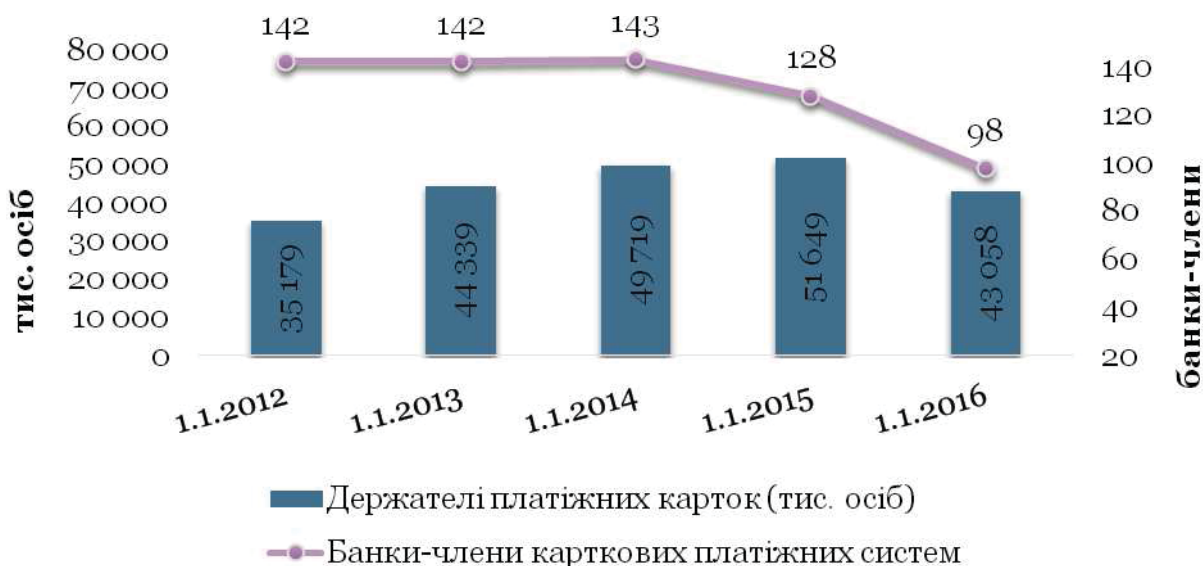

Рис.2. Кількість держателів платіжних карток і банків-членів карткових платіжних систем [5]

Fig.2. Number of cardholders and member banks of card payment systems [5]

Як видно з рисунку 3, в Україні спостерігається широке розповсюдження платіжних терміналів, яке є нетипове для розвинутих країн і є результатом відсутності альтернативних платіжних сервісів. Приріст платіжних операцій вказує на наявний незабезпечений високий попит операцій, який не задоволений електронними каналами.

Рис.3. Платіжна інфраструктура в Україні [5]
Fig.3. Payment infrastructure in Ukraine [5]

Так станом на 1 квітня 2016 року загальна сума операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, становила понад 332 050 млн. грн., з них безготівкових платежів зафіксовано на суму 115 325 млн. грн. Кількість безготівкових операцій станом на 1 квітня 2016 року становила понад 386 мільйонів (майже 70% від загальної кількості операцій за платіжними картками), а кількість операцій з отримання готівки – понад 166 мільйонів (30% від загальної кількості операцій за платіжними картками) [6]. У таблиці 2 відображенні банки, що мають найбільшу кількість емітованих платіжних карток на 01 січня 2016 року та кількість активних платіжних карток, за якими здійснена хоча б одна операція протягом трьох місяців.

Таблиця 2

Банки, що мають найбільшу кількість емітованих платіжних карток на 01 січня 2016 року

Table 2

Banks with the largest number of payment cards issued on January 1, 2016[5]

Назва банку	Платіжні картки, млн шт.	
	В обігу	Активні
Усього:	59,3	30,8
За обраними банками:	48,3	25,4
ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	29,6	16,3
АТ "ОЩАДБАНК"	8,9	4,4
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	4,3	2,1
АТ "УКРСИББАНК"	2,1	1,1
ПАТ "ПУМБ"	2,0	0,7
ПАТ "УКРСОЦБАНК"	1,4	0,8
Інші	11,0	5,4

Також, варто підкреслити, що продовжує зростати кількість безконтактних платіжних карток – станом на 1 квітня 2016 року їх кількість становила майже 1,55 млн., що на 42% більше, ніж у I кварталі 2015 року. Серед банків за кількістю платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування станом на 1 квітня 2016 року лідерами були ПАТ КБ “Приватбанк”, АТ “Ощадбанк” та АТ “Райффайзен Банк Аваль”. На сьогодні банки в основному конкурують між собою дистанційними інтернет-банківськими послугами постійно розширюючи можливості свого сервісу. Темпи зростання платежів через мережу Інтернет у 2015 році дедалі збільшувались. Так, на 01 січня 2016 р. обсяг операцій через мережу Інтернет досяг 52,7% від загальної суми безготівкових операцій з використанням платіжних карток (рис. 4). Протягом цього періоду в Україні було здійснено понад 505,5 млн. (98,3%) операцій з використанням платіжних карток через мережу Інтернет на загальну суму 192 млрд. грн. (94,6%), а в закордонних Інтернет-магазинах – майже 9 млн. (1,7%) платежів на суму 10,9 млрд. грн. (5,4%). Кількість магазинів електронної торгівлі (комерції), які обслуговували платіжні картки в Україні на 1 січня 2016 року становила 2 915 од. [4]

Рис.4. Операції з використанням платіжних карток через мережу інтернет (тис.шт., млн.грн.) [4]

Fig.4. Transactions using payment cards via the Internet (thousand, mln.) [4]

Лідруюче місце серед дистанційних послуг на ринку посідає Приватбанк, в системі Приват24. Так, щодня через дану систему реєструється близько 15 тис.осіб, а загальна кількість користувачів вже перевищує 4 млн. осіб. Також зростає аудиторія користувачів електронних сервісів Ощадбанку, який в останні роки активно модернізується і прагне зайняти лідируючі позиції на ринку банківських послуг. У 2014 році банк, повідомив про реєстрацію 100-тисячного клієнта у WEB-банкінгу “Ощад-24/7”. Запуск нової платформи веб та мобайл-банкінгу надав Ощадбанку можливість запропонувати клієнтам розширений перелік онлайн-сервісів “Ощад 24/7” та вийти на рівень лідерів банківського ринку. За кількістю доступних в “Ощад 24/7” функцій Ощадбанк одразу увійшов до ТОП-3 банків України [7].

Висновки. Банківська система України на даному етапі потребує значних змін, при одночасному вдосконаленні механізму безготівкових розрахунків, адже сучасний її стан характеризується розладом платіжно-розрахункової системи та платіжною кризою. Використання та удосконалення системи безготівкових розрахунків має суттєві переваги та відкриває значні перспективи в розвитку економіки України в цілому. Для

того, щоб адаптувати зарубіжний досвід безготівкових розрахунків в Україні потрібно впровадити наступні заходи:

- відміна комісії за зарахування готівкових коштів на зарплатні картки;
- підвищити фінансову грамотність суспільства;
- збільшити платіжну інфраструктуру в Україні;
- додаткова фінансова мотивація безготівкових розрахунків.

І лише після того на цього, на нашу думку, можна “впроваджувати комісії” на операції зі зняття зарплатних коштів через банкомати. Тому подальший розвиток банківської системи з присутньою інтенсивною конкуренцією між банківськими установами дасть істотну перевагу тим банкам, які здатні розробляти і впроваджувати нові технології, модернізувати продуктивний ряд, розробляти альтернативні канали обслуговування клієнтів.

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. / Постанова Правління Національного банку України від 18.06. 2015 року № 391. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document>
2. Шалига Т.С. Розвиток дистанційних банківських послуг як показник модернізації елементів національної банківської системи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VUABS/2010_2/29_03_09.pdf
3. Огієнко, В.І. Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг [Електронний ресурс] / В.І. Огієнко, О.В. Луняков, О.Ю. Лісняк // Ефективна економіка. – 2012. – № 6. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1217>.
4. Cashless economy. A9. Концепція проекту / Національний банк України. К., 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish>
5. Платіжні системи та системи переказу коштів / Звіт НБУ за 2015р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76254&cat_id=36042
6. Національний банк України відзначає стабільне зростання кількості та обсягів безготівкових розрахунків в Україні / Прес-реліз. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=124E2FE9BB8128AAA86968EB24A3B5D7?art_id=31075398&showTitle=true
7. Інтернет-банкінг: Ощадбанку та Приватбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
8. Батракова Т.І. Сучасний стан готівкового обігу та проблеми безготівкових розрахунків в Україні. / Батракова Т.І., Полова А.В // “Молодий вчений”. – 2016. – № 2 (29) лютий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/2/2.pdf>.

References

1. “Complex program of development financial to the sector of Ukraine 2020. Resolution of Rule of the National bank of Ukraine on June18,2015 № 391.” *The National bank of Ukraine official website*, www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VUABS/2010_2/29_03_09.pdf. Accessed 20 Feb. 2017.
2. Shaluga,T. “Development of the controlled from distancebank services as index of modernisation of elements of thenational banking system.” *The National bank of Ukraine official website*, www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VUABS/2010_2/29_03_09.pdf. Accessed 20 Feb. 2017.
3. Ohiienko, V.I., Luniakov, O.V., and O.Yu. Lisniak. “Online Banking as a perspective direction of development of the financial services market.” *Efektivna ekonomika*, vol. 6, 2012, www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1217. Accessed 24 July 2015.
4. Cashless of economy. A9. Conception of project is the National bank of Ukraine, 2016, *The National bank of Ukraine official website*, bank.gov.ua/control/uk/publish. Accessed 20 Feb. 2017.
5. “The National bank of Ukraine marks the stable increase of amount and volumes of cashless settlements in Ukraine. Press-release.” *The National bank of Ukraine official website*, bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=124E2FE9BB8128AAA86968EB24A3B5D7?art_id=31075398&showTitle=true. Accessed 20 Feb. 2017.
6. “Report on the operation of payment system and money transfers in Ukraine. 2015.” *The National bank of Ukraine official website*, bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=124E2FE9BB8128AAA86968EB24A3B5D7?art_id=31075398&showTitle=true. Accessed 20 Feb. 2017.
7. “Internet banking: Oschadbank and Privat.” *Wikipedia*, uk.wikipedia.org/wiki/. Accessed 20 Feb. 2017.

8. Batrakova T.I., and A.V. Polovaia. "The modern state of cash circulation and issue of cashless payments in Ukraine." *Young Scientist*, no. 2 (29), Feb. 2016, molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/2/2.pdf. Accessed 20 Feb. 2017.

Рецензенти:

Слав'юк Р.А. – доктор економічних наук, професор кафедри банківської справи ЛННІ ДВНЗ “Університету банківської справи”;

Галайко Н.Р. – кандидат економічних наук, Голова Правління Студентської кредитної спілки “Галичина”.